

Однією з головних функцій промислового туризму є підняття іміджу самого підприємства – власна реклама.

Список використаних джерел:

1. Пендерецький О. В. Територіальна організація промислового туризму Карпатського суспільно-географічного району та основні напрямки її вдосконалення : монографія / О. В. Пендерецький. – Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2011. – 225 с.
2. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/s/promysel>.
3. Іщук С. І. Регіональна економіка : Теорія. Методи. Практика : підручник / С. І. Іщук, О. В. Гладкий. – Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання – 2013. – 447 с. (Університетський підручник).
4. Пендерецький О. В. Кластерний підхід до промислового туризму / О. В. Пендерецький // Географія та туризм : науковий збірник КНУ імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 21. – С. 31–37.
5. Портер М. Конкуренция / М. Портер // пер. с англ. М : Издательский дом “Вильямс”. – 2002. – С. 495.
6. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг / О. О. Любіцева. – К. : Альтерпрес. – 2003. – 435 с.
7. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму : теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія / Т. І. Ткаченко. – К. : Київський національний торговельно-економічний університет, 2009. – 463 с.

УДК 338.48(477)-7

**Володимир Круль,
Марія Паламарюк, Галина Круль**

**СТАН РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ
НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБІТ)**

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці,
kroolva@ukr.net*

Analysis of recreational-tourist dissertation researches, that have taken place in Ukraine in 2000–2014 years, was carried out. Researches of the recreational potential within the limits of natural and administrative and territorial units have been priority. Features of territorial-recreation complexes and territorial-recreation systems exclusively for administrative and territorial units were discovered. Caution has been directed on the analysis of recreational-tourism resources, particularly their structure and current state of use were discovered, assessment of recreation-tourist attraction and recreation-tourist diversity of territory was held or their socio-geographical aspect was investigated. Studies of resources for ethnic and foreign tourism, socio-economic evaluation of development of rural tourism and analysis of recreational activities like process that ensures balanced development of the territory were rare.

Ключові слова: рекреація, туризм, рекреаційно-туристичні потенціал, комплекс, система, ресурси.

Key words: recreation, tourism, recreational and tourist potential, complex, system resources.

Актуальність дослідження. Рекреація, як один зі способів відпочинку людини, потребує детального і всебічного вивчення., в т. ч. – на загальному та регіональному рівнях. До першого можна віднести й огляд будь-яких публікацій, що стосуються рекреаційних досліджень, загалом

та рекреаційно-туристських, зокрема. У цьому контексті видається важливим здійснення аналізу рекреаційно-туристичних вишукувань, що мали місце в дисертаційних роботах за 2000–2014 роки.

Огляд літературних джерел. Питанням вивчення передумов для розвитку туризму і рекреації в Україні, чинників, що впливають на них, становленню рекреаційно-туристського комплексу та його подальшій динаміці надається певна, однак недостатня увага. Важливою проблемою стало виявлення рекреаційного потенціалу у межах природних виділів: гірсько-приморських територій Криму [2], геосистем Горган [19] або ландшафтів долини Середнього Дністра [17]. Той же рекреаційний потенціал, але з наголосом на його туристичній складовій, став об'єктом наукових студій для Харківського регіону [14] та для частини Івано-Франківської області (для її гірських населених пунктів) [5].

Натомість, територіально-рекреаційний комплекс як суто суспільно-географічна категорія досліджувався винятково для адміністративно-територіальних одиниць: Вінницької [18], Волинської [8] і Чернігівської [16] областей. У межах аналогічних адміністративних виділів вивчалися територіальні рекреаційні системи. Скажімо, з'ясовувалися особливості їхнього просторового устрою та перспектив розвитку для Полтавської області [12] або проводився краєзнавчо-картографічний аналіз для Івано-Франківської [1].

З усього рекреаційного потенціалу території ставилося завдання детальнішого аналізу рекреаційно-туристських ресурсів. Причому з'ясовувалася структура і сучасний стан використання, власне, рекреаційно-туристських ресурсів [20], або виконувався суспільно-географічний аналіз останніх [13], або досліджувався суспільно-географічний аспект туристсько-рекреаційних [3], або проводилася оцінка рекреаційно-туристичної атрактивності території [7], або здійснювався аналіз просторового поширення та оцінювання рекреаційно-туристичної різноманітності регіону [15]. Для останніх двох вишукувань наукові пошуки спрямовувалися на Чернівецьку область, а для першого – на Івано-Франківську. Необхідно осібно виділити дослідження аналізу туристсько-рекреаційних ресурсів природних ландшафтів Чернівецької області [6].

Звернемо увагу на те, що пошукові зацікавлення науковців звужувалися і всередині рекреаційно-туристських ресурсів. Особливої суспільно-географічної деталізації заслуговували ресурси для етнічного туризму [11]. Вагомий науковий інтерес складала і соціально-економічна оцінка розвитку сільського туризму в регіоні [4].

Виклад основного матеріалу. Найперше, звернемо увагу на те, що з усього багатства туристських ресурсів розглядалися й ті, які споживаються зазвичай іноземцями [9]. У цьому контексті наведена оцінка інфраструктурного забезпечення туризму в Україні та розроблена схема рекреаційного районування А. Мокляком. Ним охарактеризований стан іноземного туризму в державі, представлені результати оцінки країни польськими туристами та туристичними підприємствами. Дане дослідження відзначається ще й тим, що в ньому запропонована стратегія розвитку іноземного туризму та класифікація туристичної атрактивності територій та місцевостей в Україні для потреб іноземного туризму.

Деякі з досліджень присвячувалися аналізу рекреаційної діяльності як процесові, який забезпечує збалансований розвиток території (на прикладі Черкаської області) [10]. Виходячи з цього, висвітлені економічні, соціальні, екологічні проблеми останньої та проаналізована територіальна організація рекреаційної діяльності регіону. Логічним підсумком вишукувань В. Новикової стали ймовірні шляхи вдосконалення розвитку рекреаційної сфери на регіональному рівні та накреслені перспективні напрями організації рекреаційної діяльності в Черкаській області.

Доволі ґрунтовними розвідками слід вважати дисертаційні роботи Р. Мазурця [8], Г. Чернової [18] та І. Філоненко [16], в яких проаналізований територіально-рекреаційний комплекс (ТРК), відповідно, Волинської, Вінницької та Чернігівської областей. Все ж, першу роботу, виходячи із прикордонного розміщення регіону, що досліджується, слід розглянути осібно від інших двох. Так, Р. Мазурець виявив чинники функціонування ТРК області в умовах саме її прикордоннос-

ті. Ним, на підставі визначення індексу забезпеченості природно-рекреаційними та культурно-історичними рекреаційними ресурсами адміністративно-територіальних районів, був здійснений комплексний аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу Волинської області. Доповненням до цього стало розкриття соціально-економічних особливостей розвитку ТРК останньої. Результатом пошукових студій виявилася констатація функціонально-територіальної, функціонально-компонентної та функціонально-управлінської структур ТРК регіону і, звісно, аналіз впливу на неї транскордонного і міжнародного співробітництва.

У роботах Г. Чернової й І. Філоненко проведена оцінка суспільно-географічного положення, природно-рекреаційного потенціалу, суспільно-історичних рекреаційних ресурсів, системи розселення і трудових ресурсів, рівня соціально-економічного розвитку та регіональної інфраструктури, екологічної ситуації тощо, відповідно, Вінницької та Чернігівської областей. Загалом дисертантками зроблена комплексна оцінка умов і чинників формування ТРК областей та їхніх окремих адміністративних районів, визначені коефіцієнти рекреаційної цінності. Як підсумок, виділені функціонально-компонентна, функціонально-територіальна і функціонально-управлінська структури ТРК, визначені основні напрями перспективного розвитку й удосконалення територіальної організації ТРК областей.

Один об'єкт – територіальна рекреаційна система (ТРС) склався у вишукуваннях Т. Павленко [12] та Я. Атаманюк [1]. Проте, якщо перше спрямоване на змалювання суспільно-географічної оцінки територіальної рекреаційної системи регіону, то в другому розкривається зовсім інший її ракурс – краєзнавчо-картографічний аналіз. Обом працям властивий однаковий підхід до висвітлення ТРС, що полягає у з'ясуванні історичних передумов розвитку останньої та виявленні різноманітних чинників впливу на неї: природних, природно-антропогенних, соціально-економічних і суспільно-історичних [1] та географічного положення, природних, демосоціальних, економічних і екологічних [12]. На цій основі надалі оцінений рекреаційно-туристичний потенціал і стан туристичної інфраструктури зокрема Полтавської області [12]. Оригінальність вишукування Я. Атаманюк ґрунтується на проведеному картографічному моделюванні функціонування рекреаційної системи Івано-Франківської області [1]. В обох випадках проаналізована територіальна організація ТРС та визначені перспективні напрями її розвитку.

Висвітленню особливостей рекреаційно-туристського (або туристсько-рекреаційного) потенціалу (РТП) присвячені праці М. Депутата [5] і Н. Серокурової [14]. Коли остання стосується великого адміністративного регіону – Харківської області, то в першій досліджується тільки гірська частина Івано-Франківської. Виходячи з такої територіальної специфіки, у роботах вирішувалися різні (за винятком виявлення передумов розвитку рекреаційно-туристської сфери регіону) завдання. Так, М. Депутатом проведена оцінка потенціалу рекреаційно-туристських ресурсів на рівні населених пунктів, адміністративних та природно-рекреаційних районів, а також здійснена типізація поселень за обсягами та структурою РТП. Ним також проаналізовані територіальні відміни у використанні гірських районів регіону та визначені основні проблеми й шляхи вдосконалення рекреаційно-туристської діяльності в гірських населених пунктах Івано-Франківської області [5].

Водночас Н. Серокуровою зроблений наголос на туристській складовій РТП, вона здійснила просторовий аналіз та виявила оцінку рівнів забезпеченості і використання окремих складових туристсько-рекреаційного потенціалу (виділення наше) (ТРП) Харківського регіону. Здобувачем була проведена типізація районів за співвідношенням забезпеченості та використання ТРП, а також розкриті особливості глобального та макрорегіонального туристичних просторів, визначені напрями залучення ТРП Харківської області до Європейського туристичного простору. Н. Серокурова виявила проблеми ТРП регіону та визначила шляхи їх розв'язання, виділила території пріоритетного розвитку туризму.

Вузько спеціалізованим стало вишукування М. Орлової [11], в якому здійснена суспільно-географічна оцінка ресурсів етнічного туризму Одеської області. Нею з'ясовані історико-географічні передумови формування ресурсів етнічного туризму та проаналізований регіо-

нальний ринок туристичних послуг і виявлені місце й роль у ньому етнічного туризму. Позитивним моментом стало виявлення територіальної організації ресурсів останнього у регіоні та завершення їхньої характеристики.

Особно серед географічних праць займає місце дисертація *Ю. Грицуку-Андрієш* [4], адже це економічне дослідження, в якому виявлені соціально-економічні особливості та основні напрями розвитку сільського туризму в Чернівецькій області. Зокрема нею здійснена оцінка використання ресурсного потенціалу та становлення сільського туризму в регіоні й обґрунтовані напрями його подальшого розвитку. Визначене місце сільського туризму в регіональній економіці. Здобувач обґрунтувала також умови формування кластерів сільського туризму, визначила маркетингові стратегії розвитку туристичної діяльності на селі, розробила заходи щодо вдосконалення управління сільською туристичною діяльністю.

Особливості вивчення рекреаційно-ресурсного потенціалу (РРП) розглядаються *М. Благим* [2]. Ним проаналізовані рекреаційні ресурси гірсько-приморських територій Криму та запропонована методика дослідження РРП і виявлення географічних відмінностей в ефективності його використання. В контексті останнього проведена типологія та здійснене типологічне районування застосування рекреаційних ресурсів гірсько-приморських територій Криму. Як результат, порекомендована принципова схема оптимізації використання та розроблені основні напрями підвищення ефективності використання рекреаційних ресурсів території дослідження.

Також у межах природних територій, геосистем Горган, розглядається РРП *Н. Чорненькою* [19]. Нею обґрунтована роль природних та суто суспільних чинників у вивченні рекреаційного потенціалу гірських геосистем. Запропонований територіальний об'єкт дослідження – геосистеми стаціонарно-відпочинково-оздоровчих комплексів, для яких проаналізована зміна стійкості фізичних характеристик ґрунтового покриву, природно-рекреаційна ємкість і ймовірне рекреаційне навантаження. Важливим результатом роботи слід вважати виявлення рекреаційного потенціалу геосистем в умовах інтенсивного туристського навантаження в Горгах та оптимізація геосистем Горган на тлі їхнього стаціонарно-оздоровчого і рекреаційно-туристсько-пізнавального використання.

Своєрідною територією дослідження стала долина Середнього Дністра, в межах якої *Д. Холявчук* [17] аналізує рекреаційний потенціал ландшафтів. Зокрема, нею проведений ретроспективний аналіз теоретичних засад дослідження ландшафту як рекреаційного середовища, охарактеризовані останні тенденції й особливості компонентних та комплексних методик оцінювання ландшафтно-рекреаційних ресурсів, удосконалений алгоритм бальної оцінки рекреаційного потенціалу ландшафтів. Виходячи з важливості територіального об'єкту дослідження, здобувач обґрунтувала унікальність середньодністерської долинно-річкової системи, її компонентне та ландшафтне різноманіття як передумови рекреаційної діяльності. *Д. Холявчук* визначила також просторово-часові особливості освоєння середньодністерської долини людиною та її вплив на рекреаційну привабливість і комфортність ландшафтів. Насамкінець, були розкриті рекреаційні властивості природних компонентів долинних ландшафтів та узагальнена природно-рекреаційна оцінка території дослідження.

Аналізові рекреаційно-туристських ресурсів присвячені роботи *С. Шепетюк* [20] та *М. Паламарюк* [13], однак перша розглядає їх у межах адміністративного регіону (Івано-Франківської області), а інша – у межах природного виділу (Буковинських Карпат). *С. Шепетюк* детально вивчила компоненти рекреаційно-туристських ресурсів – геоморфологічні, кліматичні, водні, бальнеологічні, ботанічні, мисливські, ландшафтні тощо. Нею також досліджена територіальна структура РТП Івано-Франківської області у розрізі рекреаційно-туристських районів. Значно ширший компонентний аналіз мав місце у *М. Паламарюк*, адже вона характеризувала природні, історико-культурні та інфраструктурні рекреаційно-туристичні ресурси, визначила їхнє просторове поширення та виявила загальну забезпеченість ними у регіоні. Завершенням її студій стала територіальна диференціація осередків розвитку рекреації та туризму в Буковинських Карпатах, визначення їхніх територій пріоритетного розвитку та пропозицій щодо подальшої динаміки.

У межах такого ж обласного, як і в С. Шепетюк, адміністративного регіону (тільки – Херсонської області) було здійснене вишукування Я. Василевською [3], де вона розкрила наукові підходи до дослідження туристсько-рекреаційних ресурсів (ТРР) із позиції суспільної географії, визначила місце області за забезпеченням природно-географічними та суспільно-географічними ТРР у національному вимірі. Нею також охарактеризована компонентна структура та територіальні особливості ТРР області, висвітлені умови та визначені чинники (соціально-економічний, медико-рекреаційний і територіально-інфраструктурний) формування, територіальний розподіл (5 груп районів), проблеми і перспективи використання ТРР Херсонської області.

Рекреаційно-туристична складова є головною й у наукових студіях В. Івануніка [7] і Т. Скутар [15]. Різниця полягає в тому, що перший досліджує її атрактивний (найпривабливіший для рекреантів) бік, а у вишукуваннях іншого науковця провідним завданням стало виявлення всієї її різноманітності. Так чи інакше, обидва вони аналізують або рекреаційно-туристичну атрактивність, або рекреаційно-туристичну різноманітність за майже аналогічними компонентами – лісовими, водними, орографічними, кліматичними, об'єктами природно-заповідного фонду.

Наголосимо на тому, що окремо у В. Івануніка виокремлені бальнеологічні та спелеоресурси, а у Т. Скутар – ландшафтні комплекси. Крім того, остання детально проаналізувала окремо природно-рекреаційні (печери, джерела мінеральних вод, водні, природоохоронні території, природні заказники та пам'ятки природи), соціально-економічні (туристичні комплекси й готелі, агросадиби) та історико-культурні (пам'ятки історії, археології, архітектури і містобудування, музеї і біосоціальні ресурси) об'єкти РТР Чернівецької області [15]. У тому ж ключі, що й для природної компоненти рекреаційно-туристичної атрактивності, був проаналізований В. Івануніком стан і оцінена атрактивність антропогенної складової РТР – пам'яток історії та археології, архітектури, мистецтва, народної творчості та етнографічних пам'яток території Чернівецької області. Як підсумок, була запропонована інтегральна методика оцінки атрактивності РТР території дослідження [7]. Завершенням наукових студій Т. Скутар стало означення проблемних і перспективних стратегічних орієнтирів розвитку й функціонування РТР Чернівецької області [15].

Висновки. Одними з найактуальніших дисертаційних досліджень (5 робіт) на початку ХХІ ст. були ті, що присвячувалися розглядові особливостей рекреаційно-туристського (або туристсько-рекреаційного), рекреаційно-ресурсного та, власне, рекреаційного потенціалу (М. Депутат, Н. Серокурова, М. Блага, Н. Чорненька, Д. Холявчук). Таку ж зацікавленість (у кількісних вимірах) мали роботи, де був проведений аналіз територіально-рекреаційного комплексу та територіальних рекреаційних систем (Г. Чернова, І. Філоненко, Р. Мазурець, Т. Павленко, Я. Атаманюк). Виявлення особливостей рекреаційно-туристських ресурсів, як у межах адміністративного регіону, так і природного виділу, було здійснене у трьох роботах (Я. Василевська, С. Шепетюк, М. Паламарюк).

Список використаних джерел:

1. Атаманюк Я. Д. Рекреаційна система Івано-Франківської області (краєзнавчо-картографічний аналіз) : автореф. ... к. геогр. н. / Я. Д. Атаманюк. – Чернівці, 2012. – 20 с.
2. Блага М. М. Географічні відмінності та шляхи оптимізації використання рекреаційно-ресурсного потенціалу гірсько-приморських територій Криму : автореф. ... к. геогр. н. / М. М. Блага. – Одеса, 2000. – 18 с.
3. Василевська Я. В. Туристсько-рекреаційні ресурси Херсонської області: суспільно-географічний аспект : автореф. ... к. геогр. н. / Я. В. Василевська. – Харків, 2014. – 21 с.
4. Грицьку-Андрієш Ю. П. Соціально-економічні особливості та основні напрями розвитку сільського туризму в регіоні : автореф. ... к. екон. н. / Ю. П. Грицьку-Андрієш. – Чернігів, 2011. – 20 с.
5. Депутат М. М. Рекреаційно-туристичний потенціал гірських поселень Івано-Франківської області (суспільно-географічний аналіз) : автореф. ... к. геогр. н. / М. М. Депутат. – Чернівці, 2013. – 20 с.

6. Дутчак С. В. Туристсько-рекреаційні ресурси ландшафтів (на прикладі території Чернівецької області) : автореф. ... к. геогр. н. / С. В. Дутчак. – Київ, 2008. – 20 с.
7. Іванунік В. О. Оцінка рекреаційно-туристичної атрактивності території (на прикладі Чернівецької області) : автореф. ... к. геогр. н. / В. О. Іванунік. – Чернівці, 2009. – 20 с.
8. Мазурець Р. Р. Територіально-рекреаційний комплекс Волинської області : автореф. ... к. геогр. н. / Р. Р. Мазурець. – Львів, 2014. – 20 с.
9. Мокляк А. В. Туристські ресурси для потреб іноземного туризму в Україні (в контексті українсько-польських туристичних зв'язків) : автореф. ... к. геогр. н. / А. В. Мокляк. – Київ, 2004. – 20 с.
10. Новикова В. І. Територіальна організація рекреаційної діяльності у контексті збалансованого розвитку регіону (на прикладі Черкаської області) : автореф. ... к. геогр. н. / І. В. Новикова. – Київ, 2008. – 20 с.
11. Орлова М. Л. Ресурси етнічного туризму: суспільно-географічна оцінка (на матеріалах Одеської області) : автореф. ... к. геогр. н. / М. Л. Орлова. – Одеса, 2009. – 18 с.
12. Павленко Т. М. Територіальна рекреаційна система Полтавської області і перспективи її розвитку : автореф. ... к. геогр. н. / Т. М. Павленко. – Київ, 2012. – 18 с.
13. Паламарюк М. Ю. Суспільно-географічний аналіз рекреаційно-туристичних ресурсів Буковинських Карпат : автореф. ... к. геогр. н. / М. Ю. Паламарюк. – Чернівці, 2015. – 20 с.
14. Сорокурова Н. А. Суспільно-географічні особливості туристсько-рекреаційного потенціалу Харківського регіону : автореф. ... к. геогр. н. / Н. А. Сорокурова. – Харків, 2013. – 20 с.
15. Скутар Т. Д. Рекреаційно-туристична різноманітність Чернівецької області: сучасний стан, оцінка та перспективи : автореф. ... к. геогр. н. / Т. Д. Скутар. – Чернівці, 2012. – 20 с.
16. Філоненко І. М. Територіально-рекреаційний комплекс Чернігівської області (суспільно-географічне дослідження) : автореф. ... к. геогр. н. / І. М. Філоненко. – Київ, 2005. – 20 с.
17. Холявчук Д. І. Рекреаційний потенціал ландшафтів долини Середнього Дністра : автореф. ... к. геогр. н. / Д. І. Холявчук. – Чернівці, 2011. – 20 с.
18. Чернова Г. В. Територіально-рекреаційний комплекс Вінницької області : автореф. ... к. геогр. н. / Г. В. Чернова. – Київ, 2007. – 19 с.
19. Чорненька Н. В. Рекреаційний потенціал геосистеми Горган : автореф. ... к. геогр. н. / Н. В. Чорненька. – Київ, 2008. – 18 с.
20. Шепетюк С. М. Рекреаційно-туристські ресурси Івано-Франківської області : структура та сучасний стан використання : автореф. ... к. геогр. н. / С. М. Шепетюк. – Чернівці, 2007. – 20 с.

УДК 911.3:379.8

Оксана Стецюк

РОЗВИТОК МЕРЕЖІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ЗАКЛАДІВ ДОЗВІЛЛЯ У СИСТЕМІ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

*Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів
stetsyuk_oksana@ukr.net*

The modern trends and current status of leisure centers as a component of tourism infrastructure in Ukraine were analyzed in case of water parks.

The economic and geographical analysis of trends and structural changes in development of the network of water parks in the regions of Ukraine was done. Main preconditions for development of parks are defined.

Water parks are unique leisure centers. They attract a wide range of services to customers at any time of year. There is a common form of recreation for visitors of different ages. The first water park in Ukraine was opened in 2001 near the Simeiz village in Crimea.

In Ukraine there are 23 water parks excluding those located within the recreation complex (01.09.2015). Analyzing the geographical location of the water parks we note that most of them are located on the coast of Black and Azov Seas. There are favorable climatic conditions and were significant tourist flows. Mostly of water parks which are situated on the coast of Ukraine are seasonal objects that are an average of four months during the year. In recent years the number of small water parks in the territory of the resort and recreation complexes increases.